

NHẬN THỨC VỀ Ý NGHĨA VÀ VAI TRÒ CỦA BIỂU TƯỢNG TRONG NHÀ THỜ CÔNG GIÁO

(Qua khảo sát chức sắc, tín đồ Công giáo ở Tp. Hà Nội)

Tóm tắt: Trong mỗi tôn giáo, biểu tượng luôn có một vai trò quan trọng, là mối dây liên kết giữa con người với thần thánh trong sự cảm nhận đức tin, tác động mạnh mẽ đến đời sống của các tín đồ cả về nhận thức cũng như việc thực hành đức tin. Bản chất của biểu tượng mang tính đa nghĩa, chính vì vậy, cùng một biểu tượng với mỗi người khác nhau sẽ có những nhận thức khác nhau tùy thuộc vào kiến thức nền tảng, tình cảm tôn giáo và đức tin của mình. Trong bài viết này, chúng tôi trình bày một số nhận thức chủ yếu về ý nghĩa và vai trò của biểu tượng trong nhà thờ Công giáo được rút ra từ kết quả khảo sát tín đồ Công giáo ở Tp. Hà Nội năm 2018.

Từ khóa: Nhận thức; Công giáo; biểu tượng; Hà Nội.

1. Đặt vấn đề

Xét theo từ nguyên học, thuật ngữ “biểu tượng”, trong tiếng Anh là “symbol” bắt nguồn từ thuật ngữ Hy Lạp “symbolon” có nghĩa là dấu hiệu nhận nhau. Thuật ngữ này có nghĩa tương ứng với các từ: ký hiệu (*sign*), tín hiệu (*signal*). Ngay từ sơ khai, biểu tượng đã có một giá trị rất cơ bản là dùng để nhận biết. Biểu tượng là sản phẩm của sự phát triển nhận thức con người, từ nhận biết những cái đơn giản đến nhận biết những thứ phức tạp hơn và cả những thứ mà con người không thể nào diễn đạt bằng ngôn ngữ. Theo tác giả Nguyễn Văn Hậu, “Biểu tượng là một hình thái biểu hiện của văn hóa - ký hiệu hàm nghĩa. Nó được sáng tạo ra nhờ vào năng lực “biểu tượng

* Đại học Văn hóa Hà Nội.

Ngày nhận bài: 8/7/2019; Ngày biên tập: 12/7/2019; Duyệt đăng: 19/7/2019.

hóa” của con người, theo phương thức dùng hình ảnh này để bày tỏ ý nghĩa kia, nhằm để khám phá ra một giá trị trừu xuất nào đó. Biểu tượng được xem như là “đơn vị cơ bản” của văn hóa và là hạt nhân “di truyền xã hội” đầu tiên của loài người”¹. Theo *Từ điển Biểu tượng* thì “những gì được gọi là biểu tượng khi nó được một nhóm người đồng ý rằng nó có nhiều hơn một ý nghĩa là đại diện cho chính bản thân nó”². Theo *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, biểu tượng là “hình ảnh của sự vật lưu lại trong óc khi sự vật không còn tác động đến các giác quan nữa; hình thức cao nhất của sự phản ánh trực quan - cảm tính xuất hiện trên cơ sở tri giác. Khác với tri giác, biểu tượng không còn phản ánh rời rạc các thuộc tính của sự vật: sự vật được phản ánh dưới hình thức biểu tượng có tính chỉnh thể.... Biểu tượng là khâu trung gian giữa giai đoạn nhận thức cảm tính và giai đoạn nhận thức lý tính”³. Theo Hoàng Phê trong *Từ điển tiếng Việt* (1998), biểu tượng có hai nghĩa, nghĩa thứ nhất là “hình ảnh tượng trưng”, nghĩa thứ hai là “hình thức của nhận thức, cao hơn cảm giác, cho ta hình ảnh của sự vật còn lưu giữ lại trong đầu óc khi tác động của sự vật vào giác quan ta đã chấm dứt”⁴.

Biểu tượng có những đặc trưng cơ bản sau: Đa chiều, khó nắm bắt; luôn được diễn đạt qua vật trung gian; có giá trị nhận thức rất cao bởi biểu tượng mang tính đa nghĩa; luôn chứa đựng những điều bí ẩn; luôn hàm chứa những yếu tố liên tưởng; tư duy của biểu tượng là lấy cái “đơn” để biểu thị cái “bội”.

Về cấu trúc của biểu tượng, theo tác giả Phạm Đức Dương, biểu tượng bao giờ cũng gồm hai mặt: “Cái biểu thị là những dạng thức tồn tại của ý niệm dưới dạng vật thể nằm trong thế giới thực tại; cái được biểu thị là những ý nghĩa, những giá trị, những thông điệp thuộc thế giới ý niệm ẩn dấu trong biểu tượng”⁵.

Vậy, biểu tượng tôn giáo là gì? Theo *Từ điển dành cho người có tín ngưỡng và không có tín ngưỡng*, biểu tượng tôn giáo là “những vật thể và ký hiệu miêu tả khác nhau có thể làm biểu trưng tôn giáo, đó là các ký hiệu nghi lễ tạo ra tính chất tương đương hay có thể thay thế các bản kinh, các vị thần linh, v.v...”⁶.

Từ cách hiểu về biểu tượng tôn giáo, biểu tượng Công giáo được chúng tôi hiểu như sau: *Biểu tượng Công giáo là những vật thể và ký hiệu mang hàm nghĩa biểu đạt những nội dung giáo lý, đức tin và thần học, phản ánh mối tương quan giữa Thiên Chúa và con người, là sợi dây liên kết con người với Thiên Chúa trong một mối tương quan nhất định. Biểu tượng Công giáo làm cho Thiên Chúa được hiện diện rõ ràng hơn; Thiên Chúa vô hình trở nên hữu hình nhờ những biểu tượng đó và cũng qua đó giúp củng cố đức tin cho người giáo dân trong cuộc sống hàng ngày.*

Theo cách hiểu trên, biểu tượng Công giáo có thể thấy ở đâu nhiều nhất? Đó chính là ở nhà thờ Công giáo bởi vì “đối với những người ở trong Giáo hội, nhà thờ luôn phản ánh đức tin của những cộng đoàn quy tụ tại đó... Nhà thờ là nơi chốn để cử hành phụng vụ nói chung và cử hành thánh lễ nói riêng, là nhà của một cộng đoàn thiêng liêng. Hơn hết, nhà thờ là nơi gặp gỡ, trao đổi giữa Thiên Chúa và Giáo hội trần thế. Nó mang một ý nghĩa huyền nhiệm và là biểu trưng của Thiên Chúa hiện diện giữa loài người, là hình ảnh của dân được cứu độ,...”⁷.

Có thể nói, biểu tượng trong nhà thờ Công giáo rất thân thuộc đối với người giáo dân, nhưng không phải người giáo dân nào cũng hiểu rõ về ý nghĩa những biểu tượng đó. Người Việt Nam có một đặc thù khi theo một tôn giáo nào đó thì các tín đồ thường dựa vào phần nhiều là niềm tin tôn giáo chứ không hoàn toàn hiểu hết về giáo lý, giáo luật... của tôn giáo đó một cách sâu sắc. Chính vì vậy, tìm hiểu về ý nghĩa và vai trò của biểu tượng tôn giáo nói chung, biểu tượng Công giáo nói riêng là công việc cần thiết để tìm hiểu ý nghĩa và việc sử dụng của chúng đối với người trong đạo cũng như người ngoài đạo.

Trong phạm vi nghiên cứu về biểu tượng trong nhà thờ Công giáo Hà Nội, chúng tôi đã khảo sát 31 nhà thờ tiêu biểu, ở các cấp độ: *nhà thờ chính tòa, nhà thờ giáo xứ và nhà thờ giáo họ* tại các quận nội thành và một số huyện ngoại thành Hà Nội. Các nhà thờ chúng tôi lựa chọn khảo sát có khoảng thời gian xây dựng trải dài

từ cuối thế kỷ XIX đến nửa đầu thế kỷ XX và mỗi nhà thờ mang một phong cách khác nhau. Khảo sát biểu tượng qua 31 nhà thờ, chúng tôi đã phân loại thành 7 nhóm biểu tượng. Các nhóm biểu tượng này đã được chúng tôi nêu trong bài *Vai trò của biểu tượng với đức tin của người Công giáo - Nghiên cứu trường hợp nhà thờ Công giáo tại Hà Nội*, đăng trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, số 1/2019. Xin được nhắc lại để độc giả thuận theo dõi:

(1) Chúa Ba ngôi;

(2) Đức Mẹ: Đức Mẹ Vô nhiễm Nguyên tội, Đức Mẹ Mân Côi, Đức Mẹ La Vang, Đức Mẹ hồn xác lên Trời, v.v...

(3) Thánh Tông đồ:

Bốn vị thánh sử: Thánh Gioan, Thánh Luca, Thánh Marcô, Thánh Mattheo.

12 tông đồ của Chúa Giêsu: Thánh Phêrô, Thánh Anrê, Thánh Giacôbê - Con ông Dêbêđê và anh của Gioan, Thánh Gioan, Thánh Simon, Thánh Batôlômêô, Thánh Tôma, Thánh Giacôbê - Con ông Anphê, Thánh Philípphê, Thánh Giuđa(ê), Thánh Matthêu, Thánh Matthia.

(4) Vật thờ: Bình hương, bình đựng nước phép, chuông, cây nến, mặt nhật, chén thánh, bình đựng thánh thể,...

(5) Động vật, thực vật: Cây nho, lúa miến, hoa hồng, hoa cúc,...

(6) Ký tự, chữ cái: Alpha and Omega, chữ PX, chữ M, chữ LHS,...

(7) Các biểu tượng khác: Các vị thánh lớn trong Giáo hội như Thánh Giuse, Thánh Antôn, và các vị thánh nhà thờ đó chọn làm quan thầy,...

Một số biểu tượng của Công giáo có ý nghĩa phổ biến và tiêu biểu. Trước hết, biểu tượng *Chúa Ba Ngôi* mang ý nghĩa là trung tâm của đức tin và đời sống Giáo hội. Khi tin nhận mầu nhiệm Chúa Ba Ngôi mới có thể hiểu được phần nào những mầu nhiệm khác. Tất cả những điều người tín đồ tin, cử hành các bí tích, sống

đời sống luân lý, những lời chúc, cảm tạ, tri ân, xin ơn đều phải quy về mầu nhiệm Chúa Ba Ngôi. Biểu tượng *Thánh giá/Tượng Chúa chịu nạn* - biểu tượng này có hình Thập giá với hình ảnh Chúa Giêsu chịu nạn, là biểu tượng của sự hi sinh. *Biểu tượng Alpha và Omega* là hai mẫu tự đầu tiên và cuối cùng trong bản chữ cái Hy Lạp, được ghi trên cây nến Phục sinh, trên các biểu tượng sách Thánh,... Các cụm chữ cái: IHS/JHS thường xuất hiện trên các vật phẩm dùng trong phụng vụ, như: ly, chén Thánh, bánh Thánh, áo lễ, bàn thờ,... là cách viết tắt tên của Chúa Giêsu. *Biểu tượng CHI-RHO* với hai chữ cái X và P đặt chồng lên nhau nên còn được gọi là dấu thập Chi-Rho và có thể có một vòng tròn bao bọc bên ngoài. X (Chi) và P (Rho) là hai ký tự đầu tiên của từ Xpuotóc (Christos) trong tiếng Hy Lạp, có nghĩa là Kitô (Đấng được xức dầu), tượng trưng cho cả Mặt Trời và hoàn vũ. Biểu tượng hai chiếc chìa khóa bắt chéo nhau biểu trưng cho Quyền Giáo hoàng, bắt nguồn từ việc Chúa Giêsu đã nói cùng Thánh Phêrô rằng, Ngài sẽ trao cho ông chìa khóa Nước Trời (Mt 16:19). Thánh Phêrô là vị giáo hoàng đầu tiên của Giáo hội, và những người kế vị Thánh Phêrô sẽ tiếp nhận quyền Chúa Giêsu đã trao cho ông⁸.

Trong nghiên cứu này, nhằm tìm hiểu nhận thức của người trong cuộc (tức tín đồ Công giáo) đối với các biểu tượng trong nhà thờ, chúng tôi sử dụng cách tiếp cận liên ngành văn hóa học, xã hội học và nhân học biểu tượng; đặt biểu tượng của người Công giáo trong một môi trường tổng thể về đời sống tôn giáo, về đức tin và về tình cảm tôn giáo. Chúng tôi đã tiến hành phỏng vấn sâu 50 người, gồm: 9 linh mục, 01 thầy dòng, 5 nữ tu và 35 giáo dân. Chúng tôi tạm chia những người được phỏng vấn thành ba nhóm: Chức sắc tôn giáo, tu sĩ, giáo dân.

Đối với mỗi người, chúng tôi đã hỏi 4 câu hỏi như dưới đây nhằm tìm hiểu nhận thức của họ về ý nghĩa và vai trò của biểu tượng trong nhà thờ Công giáo: 1) Kể tên một số biểu tượng Công giáo mà ông/bà (anh, chị) biết?; 2) Ý nghĩa cơ bản của biểu tượng đó là gì?; 3) Biểu tượng nào mà ông/bà (anh, chị) cảm thấy là

trọng tâm, quan trọng nhất?; 4) Giá trị của biểu tượng với việc giáo dục đức tin như thế nào?

Dưới đây là một số kết quả rút ra từ cuộc khảo sát.

2. Nhận thức về biểu tượng Công giáo trong nhà thờ

2.1. Nhận thức của chức sắc tôn giáo

Chức sắc tôn giáo ở đây mà chúng tôi muốn nhắc đến là các giám mục, linh mục, là những nhà lãnh đạo Công giáo tại các giáo hội địa phương. Họ có một vai trò quan trọng trong đời sống đức tin của các tín đồ, cũng như sự phát triển của Giáo hội. Họ chính là những người định hướng cho giáo dân trong hành trình đức tin của mình, để đức tin ấy không đi đến những lầm lạc, xa rời những giáo huấn của Giáo hội. Chính vì thế, những người lãnh đạo Công giáo phải được đào tạo một cách bài bản và có một trình độ nhất định về các vấn đề trong đời sống đức tin, trong đó có sự hiểu biết về những biểu tượng trong những ngôi thánh đường, từ nội dung, ý nghĩa cũng như phong cách tạo tác. Khi phỏng vấn các linh mục, kết quả thu được như sau:

Về biểu tượng Công giáo, Linh mục Giuse Nguyễn Văn H. giới thiệu: “Khi bước vào nhà thờ chúng ta đều thấy những biểu tượng như Chúa Ba ngôi, được biểu hiện qua các biểu tượng thánh giá, chim bồ câu, chữ HIS, chữ Alpha và Omega, nho và lúa miến tượng trưng cho thịt và máu của Chúa Giêsu, hay những biểu tượng Đức Mẹ, các thánh nam, nữ. Các biểu tượng đó chính là những biểu tượng cơ bản của ngôi thánh đường”.

Về ý nghĩa của biểu tượng, Linh mục Phêrô Nguyễn Đức T. cho biết: “1) Thập giá là biểu tượng của vinh quang Thiên Chúa thể hiện nơi Chúa Giêsu qua việc người chịu chết trên cây thập giá và đã phục sinh. Cả hai điều này mang lại cho con người ơn cứu độ. Chính vì vậy, Thánh giá còn là biểu tượng cho sự cứu rỗi của con người. Từ điều này, người Công giáo còn hay làm dấu thánh giá trước khi bắt đầu một công việc gì đó, như một hành vi tuyên xưng đức tin của mình. 2) Một số con vật, ví dụ như con cá: Trong tiếng

Hylap, chữ con cá là ICHTHYS, bao gồm các chữ cái của dòng chữ “Đức Giêsu, Đấng Kitô, Con của Thiên Chúa, Đấng Cứu Thế. Cụ thể là: I = Iêsous, “Đức Giêsu”; Ch = Christos, “Đấng Kitô”; Th = Theou, “của Thiên Chúa”; Y = [h]Uios, “Con”; S = Sôtêr, “Đấng Cứu Thế”. Chính vì vậy, ngay từ thế kỷ I, khi các cuộc bách hại đạo tại Roma trở nên khốc liệt, các tín hữu phải dùng ký hiệu con cá để nhận ra nhau. Dần dần, con cá trở thành biểu tượng để chỉ chính Đức Giêsu. Chim bồ câu: Chim bồ câu hay được dùng như biểu tượng chỉ Chúa Thánh Thần. Trong Kinh Thánh, khi Đức Giêsu lên khỏi nước sau khi chịu phép Rửa, thì Thánh Thần hiện xuống dưới hình chim bồ câu và ngự trên Người. Con rắn: Trong Công giáo, con rắn biểu tượng cho Satan hay ma quỷ. Chương I của sách Sáng Thế ký thuật lại việc Satan lấy hình con rắn đến cám dỗ, khiến tổ tông loài người sa ngã phạm tội. 3) Nước và Lửa: cũng được dùng như một biểu tượng chỉ Chúa Thánh Thần, vì nước là dấu hiệu cho sự thanh tẩy và sự sống, còn lửa là dấu hiệu cho sự thanh luyện, biến đổi...”.

Qua sự phân tích ý nghĩa một số biểu tượng trong Công giáo của Linh mục Nguyễn Đức T., chúng tôi thấy được sự nhận thức rất sâu sắc về những biểu tượng, cũng như mối tương quan mật thiết giữa biểu tượng với những nội dung trong Kinh Thánh và trong nghi thức phụng vụ của Giáo hội.

Về câu hỏi đầu là biểu tượng quan trọng nhất, đa phần các linh mục đều cho rằng, *thánh giá Chúa Kitô* chính là biểu tượng trọng tâm trong đời sống đức tin của người Công giáo. Biểu tượng thánh giá chính là biểu tượng cho ơn cứu độ của Thiên Chúa thông ban cho con người, qua cái chết và sự phục sinh vinh hiển của Chúa Giêsu.

Về vai trò của biểu tượng trong giáo dục đức tin, những người được hỏi đã đưa ra những quan điểm nhất định của mình tùy thuộc vào khả năng hiểu biết Kinh Thánh. Ví dụ, Linh mục Giuse Nguyễn Văn H. cho rằng: “Biểu tượng trong các nhà thờ Công giáo có một vai trò quan trọng trong việc giáo dục đức tin, trong đời sống của giáo dân. Trong đời sống của người giáo dân, có rất nhiều

cách thức khác nhau để giáo dục đức tin cho họ, như: giáo lý, Kinh Thánh, những lời giảng dạy của các nhà lãnh đạo Công giáo, biểu tượng... Tuy nhiên, trong số đó, biểu tượng lại góp phần rất tích cực trong việc giáo dục đức tin, phản ánh một cách chân thực nhất những chân lý của Giáo hội, điều này giúp giáo dục người giáo dân một cách trực quan. Đồng thời còn rút ngắn khoảng cách giữa Thiên Chúa và con người, làm cho con người được gần gũi Thiên Chúa hơn khi chiêm ngắm những biểu tượng đó”.

Như vậy, kết quả nghiên cứu trên cho thấy, nhận thức của các chức sắc Công giáo, nhất là các linh mục đang coi sóc tại các giáo xứ về biểu tượng cho thấy sự hiểu biết sâu sắc về những quan điểm giáo lý và thần học Công giáo. Những nhận thức của các chức sắc Công giáo chính là những tiền đề cơ bản để định hướng và sử dụng các biểu tượng trong các nhà thờ Công giáo.

2.2. Nhận thức của tu sĩ

Các tu sĩ là những người có một vai trò quan trọng trong sự phát triển của Giáo hội. Họ chính là những người tận hiến đời mình cho Thiên Chúa bằng đời sống khiết tịnh, nhiệt huyết phục vụ và mở mang nước Chúa. Họ được giáo dục và đào tạo bài bản trong các nhà dòng, tu viện. Vì vậy, mỗi tu sĩ đều có một trình độ về thần học, giáo lý, đức tin vững vàng và có thể truyền dạy cho người khác.

Về tầm quan trọng của các biểu tượng, nữ tu Maria Trần Thị Ph. cho rằng: “Biểu tượng Thánh giá theo tôi là quan trọng nhất vì Thánh giá nằm ở vị trí trung tâm, Cung Thánh, là nơi linh mục chủ tế thực hiện các nghi lễ. Cung Thánh thường ở vị trí trang trọng và cao hơn để giáo dân có thể theo dõi thánh lễ. Phía bên trên là vị trí để treo Thánh giá Chúa. Hình tượng Thánh giá thường gồm hai thanh thẳng đan chéo vuông góc nhau. Theo nghĩa thần học, trước khi Chúa Giêsu chịu khổ hình thì cây gỗ đó được gọi là cây thập giá - đó là một hình thức xử tử của đế quốc La Mã, khi ấy mọi người coi cây thập giá là một biểu tượng của sự chết ô nhục. Sau khi Chúa Giêsu phục sinh từ cõi chết thì cây thập giá trở thành một vật thiêng và người Kitô hữu gọi là “Thánh giá”.

Nữ tu Phạm V.A. lại cho rằng không có biểu tượng nào quan trọng nhất: “Biểu tượng không nói lên tầm quan trọng và trọng tâm trong Công giáo. Bởi vì, ví dụ như: Thánh thể là nguồn mạch, trung tâm và chóp đỉnh của người Kitô hữu. Những biểu tượng về Thánh Thể là chén thánh, tấm bánh, và chum nho gợi cho người ta biết rằng đó là biểu trưng của Bí tích Thánh Thể, nhưng không phải là Thánh Thể. Cũng như Lá cờ đỏ sao vàng là biểu tượng cho Tổ quốc Việt Nam nhưng lá cờ đó không phải tổ quốc”.

Mặc dù, mỗi người đều đưa ra những quan điểm khác nhau về tầm quan trọng của các biểu tượng Công giáo. Nhưng tựu trung, cho dù các quan điểm khác nhau nhưng đều nhằm một đích là tôn vinh Thiên Chúa và đặt trọn niềm tin vào Ngài.

2.3. Nhận thức của giáo dân

Trong đời sống đạo của Công giáo, người giáo dân có một vai trò quan trọng. Họ chính là những người tham gia trực tiếp vào việc thực hành nghi lễ, đảm bảo cho đức tin ấy được lưu truyền qua các thế hệ. Những nhận thức về biểu tượng của giáo dân cũng phản ánh được sự hiểu biết cũng như việc tiếp nhận những nội dung giáo lý mà họ được giáo dục trong đời sống đức tin. Dưới đây là những quan điểm của một số giáo dân mà chúng tôi đã phỏng vấn.

Về việc kể tên một số biểu tượng Công giáo, chị Lê Thị V.A. cho biết: “Khi nhắc đến Công giáo, biểu tượng đầu tiên xuất hiện là Thánh giá vì nó được coi là biểu tượng của Đạo, tình yêu của vị vua vĩ đại Giêsu đã hy sinh thân mình để cứu chuộc nhân loại. Một biểu tượng khác cũng rất cao trọng đó là bánh và chén rượu nho. Biểu tượng này tượng trưng cho Mình và Máu của Chúa Giêsu và đây cũng là bí tích cao trọng đối với các Kitô hữu vì nhờ thông phần vào bí tích này mà họ được lãnh nhận chính Mình và Máu Chúa đến và ngự trong lòng mình”.

Về ý nghĩa của các biểu tượng trong nhà thờ Công giáo, anh Vũ Mạnh H., một giáo dân Công giáo tại giáo xứ Kẻ Sét cho biết:

“*Cây Thánh giá*: Biểu tượng sự cứu chuộc của Chúa Giêsu cho nhân loại. Thiên chúa đã biến đổi dụng cụ độc ác tàn nhẫn của con người thành dụng cụ diễn tả tình yêu thương bao dung, tha thứ; biến dụng cụ giết người thành dụng cụ giải thoát con người khỏi phải án chết đời đời. Biểu tượng cho tình yêu vô biên của Ngài với nhân loại. Biểu tượng cho sự chiến thắng vinh quang của Đức Kitô đã chiến thắng cái chết và bóng tối để cho loài người cùng được sống với Ngài.

Chim bồ câu: Biểu tượng cho Chúa Thánh Thần; Biểu tượng hòa bình và ân sủng của Thiên Chúa; Chúa Giêsu dùng hình ảnh chim bồ câu để dạy các môn đệ phải khôn ngoan như con rắn nhưng đơn sơ như chim bồ câu.

Con chiên: Biểu tượng quan trọng nhất của Đức Giêsu Kitô; Biểu tượng cho sự trong trắng, vô tội.

Chim bồ nông: Được trang trí nơi bàn thờ, nơi có Bí tích Thánh thể, hay áo lễ trong phụng vụ; Liên hệ với sự hiến tế hy sinh của Đức Kitô”.

Chị Dương Thị A., một giáo dân tại giáo xứ Phùng Khoang đã giải thích ý nghĩa về những biểu tượng mà mình biết như sau:

“*Biểu tượng Thánh giá*: Đây là biểu tượng liên quan đến cuộc khổ nạn của Chúa Giêsu Kitô khi người vác cây Thánh giá lên đồi Ta Bo chịu đóng đinh và chịu chết trên cây Thánh giá. Đây còn là biểu tượng cho sự vinh quang của Đức Kitô đã chiến thắng sự dữ và sự chết. Vì vậy, Thánh giá tượng trưng cho sự chiến thắng và vinh quang.

Biểu tượng nước, lửa: Đây là biểu tượng Chúa Thánh Thần - là biểu tượng Ngôi Ba, Chúa Thánh Thần dùng nước và lửa để thánh hóa mọi việc đời sống.

Biểu tượng bánh và rượu nho: đây là biểu tượng cho Mình và Máu Chúa Kitô được thể hiện trong thánh lễ, nhắc nhở mọi người về cuộc khổ nạn chịu chết trên thập giá để cứu chuộc muôn loài khỏi lầm than, tội lỗi của Chúa Giêsu.

Biểu tượng chim bồ câu: đây cũng là biểu tượng của Chúa Thánh Thần khi ngài ngự xuống.

Biểu tượng nến phục sinh: thể hiện sự phục sinh của Chúa Kitô khi người chịu chết và sống lại sau 3 ngày. Đây cũng là biểu tượng cho niềm tin và hy vọng sự phục sinh”.

Nhận thức về ý nghĩa của các biểu tượng trong nhà thờ Công giáo thể hiện sự hiểu biết về giáo lý. Cho dù chưa phân tích được một cách sâu sắc nhưng mỗi giáo dân cũng thường có một sự hiểu biết nhất định trong quá trình sống đạo. Tuy nhiên, khi giải thích về những ý nghĩa của các biểu tượng, nhận thức của giáo dân chỉ dừng lại ở mức độ nhận thức cơ bản mà chưa phân tích được một cách sâu sắc về ý nghĩa của những biểu tượng đó.

Bên cạnh đó, dù đa số những người được hỏi đều cho rằng Thánh giá chính là biểu tượng quan trọng nhất. Nhưng có người lại cho rằng, biểu tượng khác quan trọng hơn, hay không có biểu tượng nào quan trọng. Anh Vương Tùng L., một giáo dân tại giáo xứ Hà Đông cho biết: “Có lẽ đối với tôi biểu tượng quan trọng nhất là cây nến phục sinh. Cây nến phục sinh được thánh hóa duy nhất một lần trong năm vào đêm vọng phục sinh được đốt cạnh tòa giảng trong suốt mùa phục sinh và sau đó được đặt tại giếng rửa tội. Cây nến phục sinh là biểu tượng trọng tâm vì biểu lộ tất cả ý nghĩa sự sống lại của Chúa Giêsu, diễn tả ánh sáng đức tin, thể hiện niềm tin vào ơn cứu độ của Thiên Chúa vì không có sự phục sinh thì lời rao giảng và cái chết của Chúa Giêsu trở nên vô nghĩa. Cây nến với ánh sáng lan tỏa thể hiện một đức tin Công giáo lan rộng, cho mọi đối tượng, mọi thời đại. Nến phục sinh còn được thắp lên thì ánh sáng phục sinh, ánh sáng đức tin còn lan rộng và ơn cứu độ còn tuôn chảy”.

Đức tin không tự nhiên có được mà phải trải qua một quá trình tiếp nhận những chân lý do Giáo hội đã định ra để giáo dục những tín đồ trong cuộc sống hằng ngày. Biểu tượng đã được Giáo hội đưa vào nhà thờ trong sự tiếp nhận với một tấm lòng yêu mến của

giáo dân. Vì vậy, biểu tượng có vai trò trong việc giáo dục đức tin của người Công giáo. Ông Nguyễn Văn H. nói về vai trò của biểu tượng như sau: “Các biểu tượng Công giáo có giá trị trong việc giáo dục đức tin của giáo dân vì: Mỗi biểu tượng đều là thể hiện một câu chuyện có ý nghĩa sâu xa trong việc giáo dục đức tin của giáo dân, giúp họ biết sống tốt đẹp hơn, làm việc lành phúc đức, sống khiêm nhường và phục vụ mọi người cùng hướng về nước Trời mà Thiên Chúa hứa ban cho những ai sống theo lời Ngài”.

Cũng về vấn đề này, anh Vương Tùng L., một giáo dân tại giáo xứ Hà Đông cho biết: “Nói đến đức tin là nói đến trừu tượng, nói về các mầu nhiệm là các lời lý luận khó hiểu đôi khi không thể diễn đạt bằng lời. Do đó, Giáo hội xuất phát từ các nhu cầu đó cho phép thể hiện các mầu nhiệm, niềm tin thông qua các biểu tượng hữu hình. Do vậy, các biểu tượng thánh như là công cụ để Giáo hội thể hiện phần nào niềm tin của mình, diễn tả ra bên ngoài phần nào nội dung Kinh Thánh, các mầu nhiệm trong đạo để các tín hữu quy hướng đến nội dung và hiểu được chương trình cứu độ của Thiên Chúa. Không những thể hiện nội dung, các biểu tượng còn giúp thể hiện đức tin của các tín hữu, biểu tượng mang các ý nghĩa khác nhau nhưng đều quy về cùng một đích là giúp nâng cao lòng tin cho các tín hữu, giúp họ tuyên xưng đức tin và hướng lòng về thờ phượng Chúa Ba Ngôi duy nhất. Gắn liền với phụng vụ, các biểu tượng thánh giúp cho tín hữu kêu cầu, dâng lên các ý nguyện cầu xin và là phương tiện để Chúa thông truyền các ơn thánh, hồng ân nhằm trợ giúp các tín hữu trên hành trình đức tin”.

Đức tin chính là chân lý, là nền tảng những tư tưởng của Giáo hội mà người giáo dân đã và đang được giáo dục trong cuộc sống của họ. Những chân lý đó được phản ánh một cách cụ thể nhất thông qua hệ thống những biểu tượng giúp người giáo dân nhận thức một cách cụ thể nhất về Thiên Chúa, góp phần quan trọng trong hoạt động giáo dục đức tin trong cuộc sống hằng ngày.

Như vậy, thông qua những nhận thức nhất định của người Công giáo về hệ thống biểu tượng trong nhà thờ, có thể thấy được phần

nào mối tương quan giữa biểu tượng và người giáo dân. Sự hiểu biết về các biểu tượng và nhận thức được vai trò của nó như là một hành trang trong hành trình đức tin nên những biểu tượng này đã ăn sâu vào trong nhận thức của giáo dân, trở thành một phần thiết yếu trong đời sống đức tin của họ.

Một số nhận xét

Trong lĩnh vực bày tỏ niềm tin tôn giáo, các biểu tượng tôn giáo có giá trị và vai trò là một phương tiện để biểu đạt và truyền thụ giáo lý, giáo luật của tôn giáo đến chức sắc và tín đồ; Là cầu nối giữa cái vô hình và cái hữu hình, trần thế và thiên đàng, tín đồ với đấng cứu thế và củng cố đức tin. Biểu tượng tôn giáo còn ẩn chứa hệ tư tưởng chủ đạo, hoặc những giá trị nhân văn mang tính giáo dục cao của tôn giáo, đồng thời còn là biểu trưng cho sức sống và niềm tin tôn giáo ở bất cứ nơi nào mà tôn giáo đó được truyền đến. Ngoài ra, biểu tượng tôn giáo cũng còn là những phương tiện biểu đạt những mô típ quan trọng trong trang trí kiến trúc cơ sở thờ tự.

Biểu tượng tôn giáo nói chung, biểu tượng Công giáo nói riêng, có vai trò quan trọng trong việc củng cố đức tin, đức cậy và đức mến - ba nhân đức cốt yếu trong đời sống của người Công giáo. Nhận thức về biểu tượng Công giáo trong đời sống đức tin của người Công giáo tùy thuộc vào từng chủ thể tiếp nhận khác nhau, dẫn đến những nhận thức nông sâu của từng chủ thể tiếp nhận. Nhận thức đó có thể là do tình cảm cá nhân, do mức độ cảm mến đức tin, do sự tín thác của các tín đồ vào những biểu tượng đó. Bên cạnh đó, những nhận thức khác nhau về biểu tượng còn phụ thuộc vào tri thức về giáo lý Công giáo. Các vị linh mục, tu sĩ thường có những nhận thức sâu sắc hơn về biểu tượng so với giáo dân vì họ được truyền thụ và tiếp nhận tri thức về biểu tượng tôn giáo của mình một cách có hệ thống. Ngoài những lý do trên, nhận thức về biểu tượng còn phụ thuộc vào sự trải nghiệm với biểu tượng trong đời sống đức tin. Sự trải nghiệm này dẫn đến sự tín thác tuyệt đối vào biểu tượng đó và coi đó là những biểu tượng quan trọng nhất trong đời sống đức tin của họ.

Như vậy, những nhận thức về ý nghĩa và vai trò của biểu tượng trong nhà thờ Công giáo tuy có khác nhau tùy vào đối tượng/chủ thể nhận thức, nhưng đều có sự thống nhất trong một đức tin Công giáo và Tông truyền, tức là không đi ngược lại những ý nghĩa và nguyên tắc của Giáo hội Công giáo được thiết lập từ thời các tông đồ. Hơn nữa, nhận thức về biểu tượng có thể có những mức độ khác nhau, nhưng không có nghĩa là sự yêu mến Thiên Chúa luôn ở mức độ cao đối với những người có nhận thức sâu sắc và thấp đối với những người có nhận thức chưa được sâu. Sự yêu mến này phụ thuộc rất lớn vào nội tâm đời sống tinh thần của từng tín đồ Công giáo và nhiều khi vượt ra khỏi lý trí của con người do quy hướng về Thiên Chúa trong một mối tương quan thiêng mà biểu tượng chính là đối tượng trung gian. /.

CHÚ THÍCH:

- 1 Nguyễn Văn Hậu, *Biểu tượng như là một đơn vị cơ bản của văn hóa*, <http://www.vanhoahoc.vn/nghien-cuu/ly-luan-van-hoa-hoc/llvhh-nhung-van-de-chung/1186-nguyen-van-hau-bieu-tuong-nhu-la-don-vi-co-ban-cua-van-hoa.html>
- 2 Carl G. Liungman (1991), *Dictionary of Symbols*, W.W. Norton & Company, New York & London, p. 25
- 3 *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, tập 1, Trung tâm biên soạn Từ điển Bách khoa Việt Nam, Hà Nội, 1995, tr. 229.
- 4 Hoàng Phê (1998), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb. Hà Nội, tr. 25.
- 5 Phạm Đức Dương (2002), *Từ văn hóa đến Văn hóa học*, Nxb. Văn hóa Thông tin, Hà Nội. tr. 154.
- 6 *Từ điển dành cho người có tin ngưỡng và không có tin ngưỡng*, bản dịch của Nguyễn Minh Tiên, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, 2000, tr. 794.
- 7 Lm. Giuse Trần Thiện Tĩnh, *Dấu chỉ và công dụng của nhà thờ Công giáo*, trên <http://gpbuichu.org/news/TU-LIEU/dau-chi-va-cong-dung-cua-nha-tho-cong-giao-8637.html>, truy cập ngày 30/4/2019.
- 8 <https://www.tapsanmucdong.net/2018/05/y-nghia-mot-so-bieu-tuong-kito-giao.html>, update ngày 24/5/2018.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (1997), *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới*, Nxb. Đà Nẵng.
2. Joseph M. Champlin (2015), *Bên trong nhà thờ Công giáo*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
3. Phạm Đức Dương (2002), *Từ Văn hóa đến Văn hóa học*, Nxb. Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
4. Nguyễn Văn Hậu, *Biểu tượng như là một đơn vị cơ bản của văn hóa*, <http://www.vanhoahoc.vn/nghien-cuu/ly-luan-van-hoa-hoc/llvhh-nhung-van-de-chung/1186-nguyen-van-hau-bieu-tuong-nhu-la-don-vi-co-ban-cua-van-hoa.html>

5. Hội đồng Giám mục Việt Nam (2010), *Sách giáo lý của Giáo hội Công giáo*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
6. Đỗ Trần Phương (2007), “Đôi điều về biểu tượng Công giáo và biểu tượng Công giáo trong một số nhà thờ Công giáo tại Hà Nội”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 6.
7. Đỗ Trần Phương (2019), “Vai trò của biểu tượng với đức tin của người Công giáo”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 1.
8. Đỗ Trần Phương, Bùi Văn Hải (2019), “Hội nhập của Công giáo với văn hóa Việt Nam (Qua nghiên cứu một số biểu tượng tại nhà thờ Công giáo ở Giáo phận Hà Nội và Giáo phận Bùi Chu)”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 3.
9. Tài liệu phỏng vấn sâu của tác giả năm 2018.
10. Tòa Tổng Giám mục Thành phố Hồ Chí Minh (1999), *Kinh Thánh trọn bộ Cựu Ước và Tân Ước*, Nxb. Thành phố Hồ Chí Minh, Thành phố Hồ Chí Minh.
11. Võ Quốc Việt (2013), “Từ biểu tượng tâm lý đến biểu tượng thẩm mỹ”, *Khoa học Đại học Sư phạm Tp. Hồ Chí Minh*, số 52.

Abstract

AWARENESS OF MEANING AND ROLE OF THE CATHOLIC CHURCH'S SYMBOL (Surveys of Dignitaries and Catholics in Hanoi City)

Do Tran Phuong

Hanoi University of Culture

The religious symbols always have an important role as the link between people and gods in the perception of faith, a strong impact on the lives of believers both in terms of receipt. knowledge as well as the practice of faith. The nature of the symbol is multifaceted, therefore, the same symbol with different people will have different perceptions depending on their background knowledge, religious sentiments and beliefs. In this article, we present some key perceptions of the meaning and role of symbols in Catholic churches drawn from the results of the Catholic survey in Hanoi in 2018.

Keywords: Awareness; Catholic; Icon; Hanoi.